

«БУКВАРЬ ЮЖНОРУССКІЙ» Т. Г. ШЕВЧЕНКА

До середини ХІХ століття в підросійській Україні не було жодної школи, де навчання велося б українською мовою.

В 40—60-х роках ХІХ століття в Україні почалося національно-культурне відродження, одним із виявів якого стало відкриття українських недільних (недержавних) шкіл, які мали на меті навчити грамоти дітей (і дорослих) бідняків, котрі не відвідували державних (російських) шкіл. Недільні школи почали з'являтися в Україні 1859 року з ініціативи самих українців.

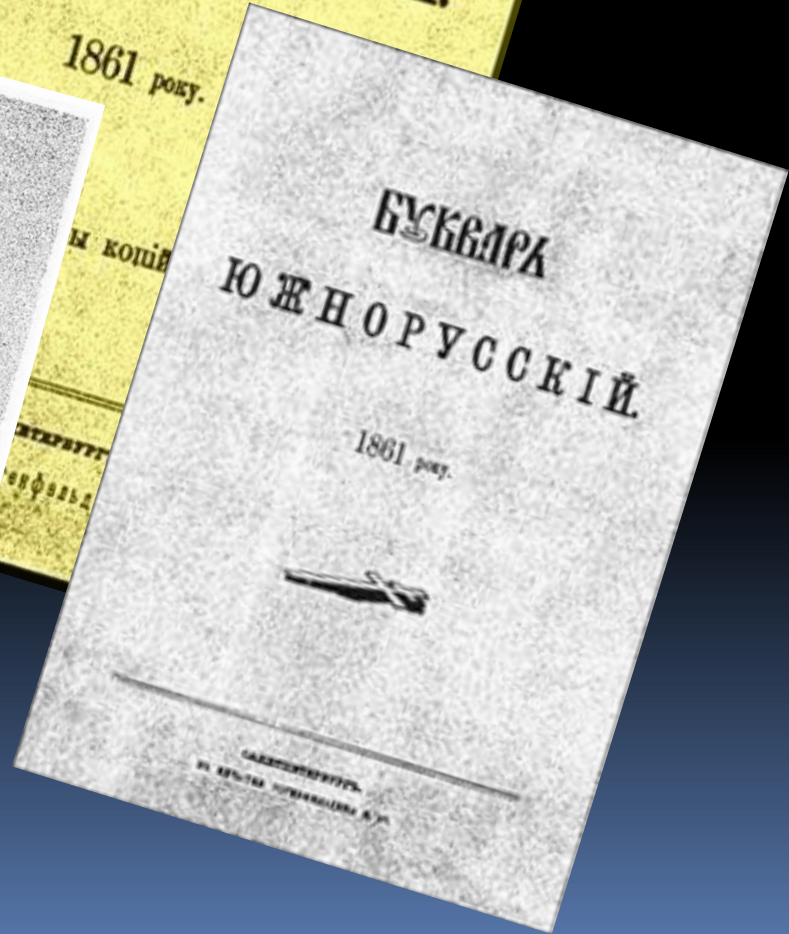
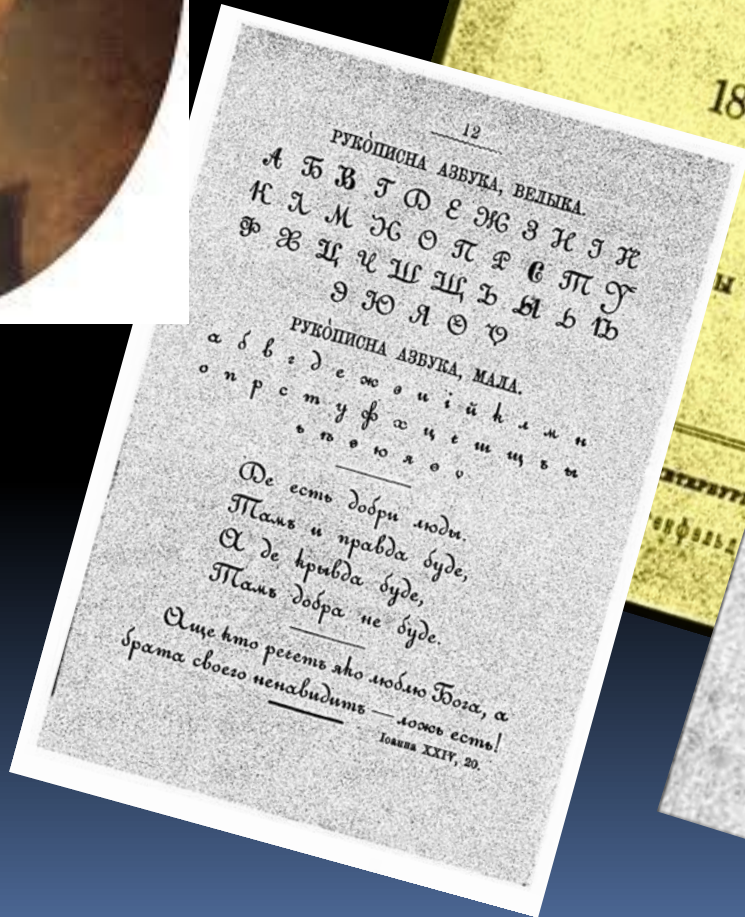

У 1859-1860 роках вже було 111 недільних шкіл. Викладачами там були члени українських громад — студенти, вчителі гімназій тощо.

В недільних школах навчання проводилося у вихідні, вивчали три основні предмети: Закон Божий, грамоту, малюнок. Навчання в багатьох таких школах велося українською мовою, тому виникла потреба в українських підручниках.

«Составиль Тарасъ Шевченко» - ці слова читаються на звороті титульного аркуша «Букваря южнорусского», надрукованого напередодні Різдва 1861 року в «друкарні Гогенфельдена і КО» в Санкт-Петербурзі. «Букварь южнорусскій» було видано фонетичним

правописом.

Обсяг книжки –

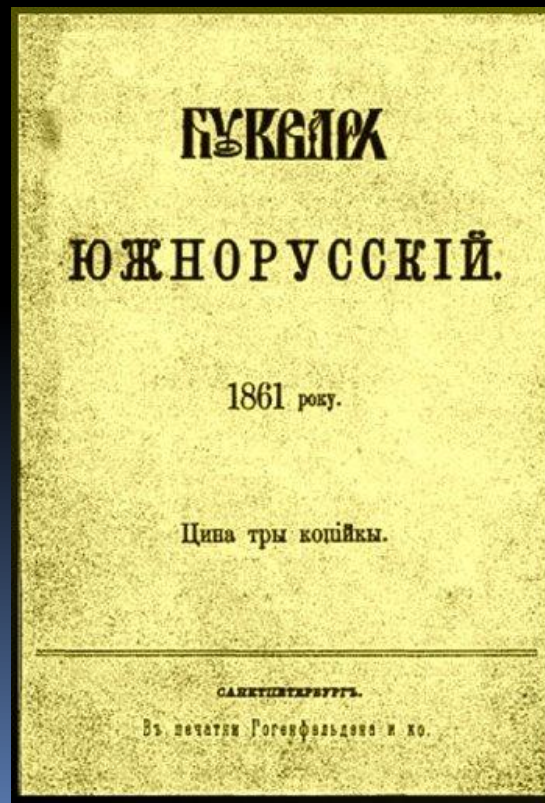
24 сторінки.

Формат –

13x15 см.

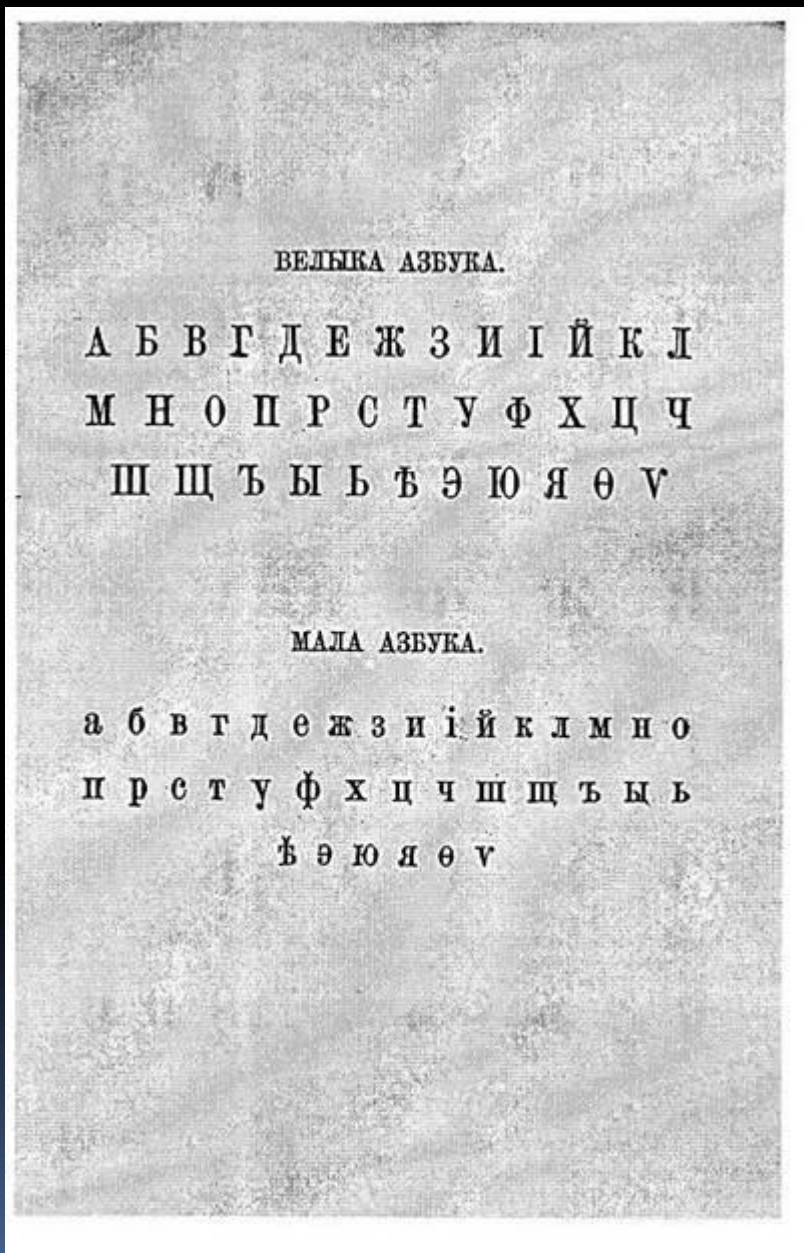

Назву «Буквар» і на обкладинці та на титульному аркуші набрано церковнослов'янськими літерами - знак того, що укладач адресує його насамперед тим, хто протягом століть трепетно шанував церковне слово - українським селянам.

Побудовано буквар за традиційним зразком, характерним для букварів і граматик того часу. На третій сторінці подається велика азбука та мала азбука. Це два зразки друкованих літер кириличного алфавіту (великі та малі літери). Азбука складається з 36 графічних знаків.

Л Щ М Н О П

Ч Т К Ь Ш Ъ

Ъ Е Х И Ё Ц

Й Ж Ф В У Я

Р А Д Э Ю Ы

З У І Г Б С

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

На четвертій сторінці азбуку подано із врахуванням частотності вживання літер. Літери тут значно більші за розміром.

СКЛАДЫ.

Стихъ пер́вый.

Чи-е що́ луч-че, кра-ще въ сві-ти,
 Якъ у-гу-ни жи-ты,
 Зъ бра-томъ доб-рымъ доб-ро пев-не
 По-знать, не-ди-лы-ти.

Стихъ дру́гий.

По-мо-лю-ся Гос-по-де-ви
 Сер-цемъ о-ди-но-кымъ
 И-на злѣхъ мо-ѣхъ по-гля-ну
 Не-злѣмъ мо-ѣмъ ѡ-комъ.

Стихъ тре́тій.

Спа-си́ ме-не́, по-мо-лю-ся
 И вос-по-ю́ зно-ву, —
 Тво-и бла-га чи-стымъ се́р-цемъ
 Псал-момъ ты-химъ, но-вымъ.

Стихъ четвёртый.

Го-сподь лю-бить сво-и лю-де,
 Лю-бить, не-о-ста-вить
 До-жы-да-е, по-ки прав-да
 Пе-редъ ны-ми ста-не.

З п`ятої по одинадцятую сторінку надруковано тексти для читання. Сюди входять чотиристрофні стихи біблійної тематики, псаломъ (СХХХП із «Псалмів Давидових»), молитви. Стихи (їх шість) містяться в окремому розділі «Склади». Всі слова в стихахъ поділено на фонетичні склади. У деяких словах, які, на думку Т.Г.Шевченка, складні для читання і розуміння, проставлено наголос. Вони є тренувальними вправами перед читанням прозових друкованих текстів.

ПСАЛОМЪ СXXXII.

Чи е що краще, лучче въ світи
 Якъ у кѹни житы
 Зъ брѣтомъ добрымъ, добро певне
 Пожитъ не дилги?
 Яко миро добро-вогне
 Зъ головы чесної
 На бороду Аарѳню
 Спадѣе росю,
 На гаптовани ометы
 Ризы дорогѳи;
 Або росы Ермонскіи
 На святіи гѳры
 Высѳкіи Сіѳнскіи
 Спадають, и творять
 Добро тварямъ земнорѳднымъ
 И землі и людемъ . . .
 Оттакъ братівъ благіхъ своихъ
 Господъ не забуде.
 Вопаритця въ дому тихимъ
 Въ семьѳ тій велькій,
 И пошле имъ добру долю
 Одъ вѳка до вѳка.

Стихъ пятый.

Влѳв-лять дѳ-шу прѳ-вед-ны-чу,
 Кровъ дѳ-бру о-су-дять,
 Мы-ни Го-спѳ-дѳ при-стѳ-ны-ще
 За-стѳп-ны-комъ бу-де.
 И воз-дасть имъ за дѳ-лѳ ихъ
 Кро-ва-ви лу-ка-ви,
 По-гѳ-быть ихъ, и ихъ слѳ-ва
 Ста-не имъ въ не-сла-ву.

Стихъ шѳстый.

Пса-лѳмъ нѳ-вѳй Го-спо-де-ви
 И нѳ-ву-ю слѳ-ву
 Вос-по-ѳмъ чест-нымъ со-бѳ-ромъ
 Сѳр-цемъ не-лу-ка-вымъ,
 Во-псал-тѳ-ри и тѳм-пѳ-ни
 Вос-по-ѳмъ бла-гѳ-я,
 Я-ко Богъ ка-рѳ не-пра-выхъ
 Пра-вымъ по-ма-гѳ-е,
 Пре-по-дѳб-нѳ-и во слѳ-ви
 И на тѳ-хихъ ло-жахъ
 Ра-ду-ют-ця, сла-во-слѳв-лять
 Хва-лять и-мя Бѳ-же.

РУКОПИСНА АЗБУКА, ВЕЛЫКА.

А Б В Г Д Е Ж З И Й К
 Л М Н О П Р С Т У
 Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Я
 Э Ю Я Ѡ ѡ

РУКОПИСНА АЗБУКА, МАЛА.

а б в г д е ж з и й к л м н
 о п р с т у ф х ц ч ш щ ѡ ѡ
 ѣ ѥ ю я ѧ Ѩ

Де есть добри люди,
 Тамъ и правда буде,
 А де кривда буде,
 Тамъ добра не буде.

Аще кто речесть яко люблю Бога, а
 брата своего ненавидитъ — ложь есть!

Иоанна ХХІV, 20.

На 12 сторінці автор
 вміщує «рукописну
 азбуку велику» та
 «рукописну азбуку
 малу». Тут також є
 кілька речень,
 переданих писаними
 літерами.

ЛИЧБА.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

100. 1000. 10000. 100000. 1000000.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3		9	12	15	18	21	24	27	30
4			16	20	24	28	32	36	40
5				25	30	35	40	45	50
6					36	42	48	54	60
7						49	56	63	70
8							64	72	80
9								81	90
10									100

Подано в «Букварі
южно- русском» і
розділ, що має назву
«Личба», де
надруковано цифри
від 1 до 10 і таблицю
множення.

ДУМА ПРО ПЫРЯТИНСКОГО ПОПОВИЧА
ОЛЕКСІЯ.

На синьому морі, на білому камені
Ясненькій соколю жалібно квилить, проквыляе,
Смутно себе має, на синьє морє спільна по-
глядє,

Що на синьому морі не добре щось-починає:
Що на нєби вси зори потмарило,
Половина місяця вь хмари вступило;
А изь низу буйный вїтер повиває,
А по синьому морю супротивну хвилю поднимає,
Судна козацькї на три частї розбиває:

Одну часть взяло,
Вь землю Агарьску занесло;
Другу часть гїрло
Дувайськее пожєрло;
А третя — деж ся-має?
Вь синьому морі потопає! —

При той частї бувь Грыцько Зборовськїй,
Отамань козацькїй запорозькїй.
Той по судну похожає, словами промовляє:
„Хто-сь мєжь нами, панове, великїй грихь на
собї має,

Тексти для читання.
Дві думи – «Дума
про пыря-тинского
поповича Олексія»
та «Дума про
Марусю попивну
Богуславку».

НАРОДНИ ПОСЛОВИЦИ.

Аби були побрязкачи,
То будуть и послухачі.

Аби мнї місяць свитївъ; а зѣри я й
кулакомъ достану.

Або ты, тату, йди по дрѣва,
А я буду дома;
Або жъ я буду дома,
А ты йди по дрѣва.

Брехнѣк увѣсь свить прѣйдешъ — та на-
задъ не вѣрнешя.

Гѣсти першого дня — зѣлото;
Другого — сриблѣ;
А третого — мидь,
Хочь додѣму идь!

Богато панївъ — а на грѣблю й нікому.

«Народни
пословици». Цікаво,
що запропоновані Т.Г.
Шевченком приказки
та прислів'я
передають психо-
логію і світогляд
українського народу.

«Буквар южнорусскій» був виданий на особисті кошти Шевченка накладом десять тисяч примірників. Продажна ціна одного примірника «Букваря южнорусского» була призначена укладачем в «три копійкы», а вартість друку всього тиражу, дорівнювала 195 рублів 50 копійок. Аби добути гроші на цю добру справу, поет-художник вирішив виконати автопортрет і розіграти його в лотерею. І от у вересні 1860 року на виставці в Петербурзькій Академії мистецтв Шевченко представив п'ять офортів та автопортрет, мальований олійними фарбами.

